

Ministerstvo práce a sociálních věcí

**Národní politika
bezpečnosti a ochrany zdraví při práci
České republiky**

červen 2008

OBSAH

ÚVOD

I. Význam bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (BOZP)

II. Hodnocení současného stavu a trendu vývoje v oblasti BOZP v České republice

1. Silné stránky českého systému BOZP
2. Slabé stránky českého systému BOZP

III. Strategické cíle a nástroje Národní politiky BOZP

1. Strategické cíle Národní politiky BOZP
2. Nástroje k uplatňování a prosazování Národní politiky BOZP
 - 2.1 Právní oblast
 - 2.2 Ekonomické nástroje podpory BOZP
 - 2.3 Institucionální nástroje k prosazování a vynucování dodržování pravidel
 - 2.4 Informační a osvětové nástroje

IV. Základní priority a cíle Národní politiky BOZP

1. Prevence pracovních rizik
 - 1.1 Vyhledávání, hodnocení a řízení pracovních rizik
 - 1.2 Pracovnílékařské služby
 - 1.3 Multidisciplinární služby v prevenci rizik
2. Ochrana specifických skupin osob
 - 2.1 Rizikové práce
 - 2.2 Děti, žáci, studenti a mladiství pracovníci
 - 2.3 Zaměstnanci vyšších věkových kategorií
 - 2.4 Osoby se zdravotním postižením
 - 2.5 Agenturní zaměstnanci a zahraniční pracovníci
3. Zmírnění případně eliminace důsledků poškození zdraví z práce
4. Výchova a vzdělávání
 - 4.1 Výchova a vzdělávání dětí, žáků a studentů
 - 4.2 Vzdělávání v oblasti BOZP - zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných
 - 4.3 Vzdělávání specialistů pro BOZP
5. Výzkum a vývoj
6. Informace a poradenství
 - 6.1 Komplexní informační služby
 - 6.2 Poskytování informací a poradenství pro malé a střední podniky
7. Osvěta a propagace
8. Činnost kontrolních orgánů státní správy
 - 8.1 Součinnost kontrolních úřadů
 - 8.2 Orgány inspekce práce
 - 8.3 Orgány ochrany zdraví při práci
9. Spolupráce orgánů, institucí, sociálních partnerů a odborné veřejnosti
 - 9.1 Spolupráce na národní úrovni
 - 9.2 Spolupráce na regionální úrovni
 - 9.3 Spolupráce na podnikové úrovni

10. Zahraniční a mezinárodní spolupráce

V. Financování systému BOZP

VI. Monitoring provádění Národní politiky BOZP a její aktualizace

ZÁVĚR

ÚVOD

V České republice i přes dlouhodobé snižování pracovní úrazovosti a preventivní opatření ve zlepšování pracovních podmínek dosahovala pracovní neschopnost pro pracovní úrazy v roce 2007 počtu 77 233 případů, které měly za následek 3.6 milionů kalendářních dnů pracovní neschopnosti. Významně se na vysokém počtu pracovních úrazů podílely obory činnosti, jako jsou zemědělství a lesnictví, stavebnictví a zpracovatelský průmysl, u kterých je dlouhodobý trend vysoké četnosti pracovních úrazů na 100 zaměstnanců. Jeden takovýto pracovní úraz představoval průměrnou pracovní neschopnost 47 dnů. Stále velký podíl závažné pracovní úrazovosti v roce 2007 tvořil počet smrtelných pracovních úrazů, který činil podle statistického šetření 188 osob. Ve stejném roce bylo hlášeno celkem 1 291 profesionálních onemocnění. Důsledkem těchto událostí pak jsou vysoké ztráty nejen ve výrobě a s dopadem na ekonomiku, ale i další společenské ztráty, které v České republice za uplynulý rok představovaly částku přibližně 29 miliard Kč u pracovních úrazů a 3 miliardy Kč u nemocí z povolání. Při vědomí těchto vysokých nákladů, nenahraditelných ztrát na lidských životech a zdraví způsobených pracovními úrazy, nemocemi z povolání či jinými poškozeními zdraví z práce, jakož i následných nepříznivých dopadů na populaci, které představují mimo humánního aspektu i značné materiální ztráty pro celou společnost, je přijímána jako soubor systémových opatření ke zlepšování současného stavu Národní politika bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (dále jen „Národní politika BOZP“).

Národní politika BOZP vyjadřuje vůli nejvyšších výkonných orgánů státu zajistit odpovídající podmínky pro zachování maximální pracovní kapacity pracovní síly v rámci udržitelného ekonomického a sociálního rozvoje tak, aby byla zajištěna v daném vnitřním i vnějším prostředí co nejvyšší celková výkonnost ekonomiky a přitom bylo naplněno ústavní právo upravené v čl. 28 Listiny základních práv a svobod - na uspokojivé pracovní podmínky. Tyto skutečnosti vycházejí z mezinárodních trendů zdůrazňujících odpovědný přístup k vytvoření bezpečného a zdravého pracovního a životního prostředí.

Ve svých východiscích, principech a prioritách navazuje tento strategický dokument na dosavadní pozitivní kroky, které byly při plnění hlavních cílů předcházející Národní politiky BOZP schválené usnesením vlády č. 475 ze dne 19. května 2003 uskutečněny v uplynulém období. Tato nová rámcová strategie v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci zároveň reflektuje významné systémové změny i další vývoj společnosti z hlediska vnitřních i mezinárodních souvislostí. Tyto nové skutečnosti se promítají v nových pohledech na tvorbu právních předpisů a ve větší provázanosti kontrolní a osvětové činnosti se strategickými cíly Evropské unie. Významný důraz se při tom klade na prosazování její globální koncepce zahrnující „Zlepšení kvality a produktivity práce: strategie Společenství v oblasti zdraví a bezpečnosti při práci na období let 2007 - 2012“ (dále „strategie Společenství pro BOZP“).

Tímto dokumentem naplňuje Česká republika usnesení Rady EU z 25. června 2007 o nové strategii Společenství pro BOZP, kterým jsou členské státy výslovně vyzvány, aby ve spolupráci se sociálními partnery vypracovaly a uskutečňovaly jednotné vnitrostátní strategie v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci v zájmu dalšího

snížení počtu pracovních úrazů a nemocí z povolání, zejména v těch odvětvích, která vykazují jejich nadprůměrnou míru.

Jednotlivé priority Národní politiky BOZP vycházející z podnětů ministerstev, orgánů veřejné správy a sociálních partnerů jsou výsledkem vzájemné dohody všech zúčastněných stran. Budoucí směry, které jsou jimi určeny, se stanou výchozími parametry pro využívání regulačních nástrojů státem, stanovování a vyhlašování nových témat výzkumu a vývoje, podpůrných a realizačních projektů pro období 2008–2012 zadávaných z vnitrostátních a evropských finančních zdrojů.

I. Význam BOZP

Podpora péče o BOZP, ochrana zaměstnanců a ostatních osob vykonávajících samostatně výdělečnou činnost, jakož i těch, kteří mohou být touto činností nepříznivě ovlivněni, a ochrana životního prostředí před nepříznivými dopady pracovních činností jsou důležitou součástí sociální politiky státu. Veřejný zájem státu je zaměřen především na zabezpečení protiúrazové prevence, předcházení vzniku nemocí z povolání a dalších onemocnění souvisejících s prací a na vytvoření co nejvyšší výkonnosti ekonomiky a vysoké kultury podnikání. Jedná se především o ekonomický zájem státu, ať je spojen se snižováním významných hospodářských ztrát spojených s pracovní neschopností a s dalšími souvisejícími léčebnými a ostatními náklady, nebo s vytvořením tržního prostředí, které umožní vyloučit jakékoliv zvyhodňování podnikatelských subjektů založené na snižování stanovených sociálních standardů nebo zhoršování pracovních podmínek a stavu BOZP.

Projevem vysoké kultury podnikání je i vytváření podmínek pro uspokojivou práci, včetně přizpůsobení práce a pracovních podmínek potřebám pracovníků (mužů, žen, mladistvých, popř. starších pracovníků a zdravotně znevýhodněných osob). Realizace těchto podmínek pro uspokojivou práci zvyšuje pracovní motivaci všech pracovníků a je prostředkem k vyšší pracovní výkonnosti. Přispívá tím rovněž ke zvyšování kvality života, dlouhodobému udržení pracovní schopnosti pracovníků, k pohodě při práci, k sociální a právní ochraně pracovníků a k právní ochraně jiných osob, které se s vědomím zaměstnavatele zdržují na pracovištích, popřípadě i osob, které se podílejí na pracovním procesu, např. formou poskytování služeb, případně mohou být pracovním procesem ovlivněny. Strategie BOZP přitom usiluje o omezení všech negativních aspektů souvisejících s prací, včetně stresu, šikany, obtěžování, nerovného zacházení a diskriminaci na pracovišti, dětské práce atd., a to se záměrem naplnit pojem „zdraví“, který Světová zdravotnická organizace definuje jako stav fyzické, psychické a sociální pohody člověka.

II. Hodnocení současného stavu a trendu vývoje v oblasti BOZP v České republice

Dne 19. května 2003 schválila vláda České republiky usnesením č. 475 Národní politiku BOZP. V souladu s jejími ustanoveními byla usnesením vlády č. 858 ze dne 3. září 2003 zřízena Rada vlády pro BOZP (dále jen „Rada vlády“), jako stálý poradní orgán vlády České republiky v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. V rámci svých úkolů Rada vlády rozpracovala cíle Národní politiky BOZP do konkrétních úkolů, které byly postupně zařazeny do Národního akčního programu BOZP na

období 2004 až 2006 a do Národního akčního programu BOZP na rok 2007, a průběžně je vyhodnocováno jejich plnění.

Základem pro vytváření nové strategie směřování v oblasti BOZP pro období let 2008 až 2012 je poznání nynějšího stavu, tj. celkové úrovně BOZP, již bylo dosaženo zejména ve srovnání s rokem 2003, který byl rokem zahájení střednědobého, strategicky cíleného plánování společných aktivit v oblasti BOZP. Tato úroveň je zároveň startovacím místem pro plánování budoucího požadovaného stavu. Při stanovování nových priorit je nutno vycházet ze znalosti současného stavu, trendů vývoje a identifikace přetrvávajících nedostatků

Výchozím podkladem pro hodnocení příslušného stavu je především analýza plnění úkolů národních akčních programů BOZP připravených a projednaných Radou vlády pro BOZP. Kromě vlastního aktivního působení na pozitivní změny v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci cestou akčních programů je současný vývoj této oblasti veřejného zájmu ovlivněn novými společensko-ekonomickými podmínkami a interakcemi s vědeckým pokrokem a novým technickým poznáním. Rychlý vývoj automatizace, úrovně techniky a změny ve struktuře národního hospodářství se projevuje zejména postupným poklesem hodnot základních ukazatelů pracovní úrazovosti, jimiž jsou absolutní i relativní výskyt pracovních úrazů, jakož i snižováním absolutního i relativního výskytu nemocí z povolání, provozních nehod a havárií.

Na druhé straně je však zaznamenáván růst nároků na pracovní tempo a kvalitu práce. Dřívější fyzická náročnost práce je poměrně rychle nahrazována vysokou psychickou zátěží způsobenou zvyšující se intenzitou práce, indikovanou zejména rostoucím výskytem stresu. Vzhledem k prodlužující se věkové hranici pro odchod do důchodu se mění věkové zastoupení pracovní síly, stejně jako se mění charakter práce. Vzrůstá míra nejistoty zaměstnání jako důsledek rychlosti a vzájemné propojenosti pohybu kapitálu. Jsou uplatňovány nové změny v organizaci práce související s přechodem od tradičních, relativně uzavřených, pevných pracovních systémů s rigidními hierarchickými organizačními strukturami k otevřenějším, pružnějším, decentralizovanějším, síťově orientovaným systémům s inovačními a otevřenějšími procesy. Je zřetelný přesun pracovní síly z výrobní sféry do sféry služeb, stoupá význam malých a středních podniků na jedné straně a dochází k fúzím podniků ve větší celky na straně druhé. Schopnost přizpůsobit se těmto proměnlivým podmínkám a rychle reagovat na nové změny je na pracovním trhu stále žádanější. V České republice postupně ustupuje význam klasického zaměstnavatelského vztahu, prosazuje se rozmanitost a individualizace těchto vztahů. Tento stav se projevuje přetrvávajícím značným výskytem případů poškození zdraví při práci tam, kde je bezpečnost závislá především na organizaci práce a bezpečném chování zaměstnanců a zaměstnavatelů.

Česká republika je zároveň ovlivněna postupným stárnutím populace, migrací pracovních sil, potřebou vícenásobné rekvalifikace zaměstnanců během produktivního věku, kontinuálním štěpením a proměňováním struktury národního hospodářství, působením nadnárodních společností a obchodních řetězců, což má vše svůj dopad i do oblasti BOZP.

1 Silné stránky českého systému BOZP

V České republice je vytvořen základní právní rámec problematiky BOZP. Česká republika splnila svůj závazek vyplývající z jejího členství v EU a zabezpečila transpozici základní směrnice Rady 89/391/EHS z 12. června 1989, o provádění

opatření ke zvýšení bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci, a soustavy jejich jednotlivých dílčích směrnic, které se týkají specifických rizik a aspektů práce, kterým jsou pracovníci při práci vystaveni. Jejich zavedením do českého práva se vytváří jednotný rámec harmonizovaných minimálních bezpečnostních a zdravotních požadavků ochrany pracovníků při práci, jež podporují evropskou hospodářskou soutěž a vylučují jakékoliv zvýhodňování podnikatelských subjektů dosahovaného cestou snižování stanovených sociálních standardů nebo zhoršování pracovních podmínek a stavu BOZP.

K zajištění národního systému BOZP je vytvořena funkční institucionální struktura umožňující další rozvoj této oblasti, a to po stránce legislativní, kontrolní, vědeckovýzkumné, vzdělávací a osvětové a mezinárodní spolupráce. Stále více se prohlubuje provázanost politik a aktivit zainteresovaných orgánů veřejné a státní správy s cílem zvýšit účinnost opatření ke zvyšování kultury bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Významným nástrojem zlepšování úrovně BOZP je existence platformy pro zajištění sociálního dialogu v otázkách BOZP, a to jak prostřednictvím Rady vlády pro BOZP, která je poradním orgánem vlády České republiky, tak také prostřednictvím Rady hospodářské a sociální dohody.

2 Slabé stránky systému BOZP

I přes pokrok dosažený v jednotlivých oblastech naplňování cílů nové strategie je řada úloh, které nebyly plně dokončeny, a to zejména z objektivních důvodů závislých na dosažení politické shody v rámci zákonodárných orgánů či konsensu odborníků na záměru řešení. Mnohé z nich mají stále svou důležitost a jsou pro další rozvoj oblasti významné. Opakovaným tématem diskusí ze strany sociálních partnerů je zjednodušování právních úprav. Pro jejich uplatňování jsou postrádány výklady požadavků právních předpisů a příklady řešení, jako jsou např. „návodů správné praxe“, požadované zejména uživateli právních předpisů.

Z hlediska systému BOZP je opakovaně zdůrazňována potřeba zavedení institutu pracovnělékařské služby (nyní závodní zdravotní péče) a komplexního řešení ucelené rehabilitace, jakož i zavedení ekonomicky motivujícího úrazového pojištění zaměstnanců. Zejména je postrádána role úrazového pojištění jako zdroje pro financování prevence rizik, a to zvláště u malých a středních podniků. Rovněž není plně uspokojivá situace v praktickém uplatňování povinností stanovených zaměstnavatelům - malým a středním podnikům právními předpisy o BOZP. Na základě zjištění orgánů inspekce práce se to týká jedné třetiny těchto kontrolovaných osob. Velmi úzkým místem je úroveň bezpečnosti a ochrany zdraví při práci osob samostatně výdělečně činných, a to zejména v oblasti protiúrazové prevence. Závažným a přetrvávajícím nedostatkem v oblasti prevence je nedostatečný výchovný a vzdělávací proces k prevenci rizik u mládeže a mladých pracovníků.

Ve skupině vynucené kontrolní činnosti orgánů inspekce práce spadá největší objem činnosti do oblasti podnětů, u jejichž počtu byl zaznamenán významný několikanásobný nárůst oproti předcházejícím obdobím. V 90 % případů se podněty týkaly problematiky pracovněprávních vztahů a pracovních podmínek. Práce s podněty výrazně omezuje kapacitu, kterou tyto kontrolní úřady mohou věnovat preventivní kontrolní činnosti ve své působnosti.

III. STRATEGICKÉ CÍLE A NÁSTROJE NÁRODNÍ POLITIKY BOZP

1. Strategické cíle Národní politiky BOZP

V souladu s posílením úlohy a postavení oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci při vytváření konkurenceschopné ekonomiky založené na znalostech a podporující trvale udržitelný hospodářský růst, zaměstnanost a sociální soudržnost, jsou hlavními cíli Národní politiky BOZP pro následující období zejména

- zabránit vysokým celospolečenským a hospodářským ztrátám způsobeným pracovními úrazy a nemocemi z povolání,
- naplnit právo zaměstnanců na uspokojivé pracovní podmínky a kulturu práce a přispět ke zvýšení pracovní schopnosti každého pracovníka a předcházení předčasnému odchodu z trhu práce,
- posílit konkurenceschopnost, produktivitu a zvýšení ekonomické výkonnosti zlepšováním podmínek práce a motivací zaměstnavatelů a zaměstnanců k podpoře hospodářského růstu a zaměstnanosti.

V rámci prosazování hlavních cílů Národní politiky BOZP a jejich sladování se směry dalšího evropského strategického rozvoje této oblasti, jakož i v rámci uplatňování Globálního akčního plánu ochrany zdraví při práci Světové zdravotnické organizace (WHO), bude pozornost státu věnována především

- zvýšení preventivní účinnosti dohledu nad zdravím, zejména zefektivnění prevence v rámci poskytování závodní preventivní péče,
- vyrovnání se se sociálními a demografickými změnami souvisejícími se stárnutím společnosti a prodlužováním aktivního věku,
- novým trendům v zaměstnávání, zvláště jedná-li se o osoby samostatně výdělečně činné nebo působnost agentur práce, a problematice migrace,
- opatřeními ve prospěch rehabilitace a opětovného začleňování pracovníků dlouhodobě vyloučených z trhu práce z důvodu pracovního úrazu, nemoci z povolání nebo jiného zdravotního postižení,
- účinnějšímu vynucování dodržování povinností vyplývajících z právních předpisů prostřednictvím kontrolních a inspekčních orgánů,
- soudržnosti Národní politiky BOZP s ostatními národními politikami s cílem snížit celospolečenské ztráty z důvodu poškození zdraví z práce, a to ve vztahu k BOZP, vzdělávání, veřejnému zdraví, zaměstnanosti a konkurenceschopnosti,
- začlenění tematiky bezpečnosti a ochrany zdraví při práci do výchovných a vzdělávacích programů škol a dalších vzdělávacích zařízení,
- integraci otázek BOZP do podnikového systému řízení, zejména v malých a středních podnicích, cestou motivace, technické pomoci, ekonomickými pobídkami a uplatněním úlohy zástupců zaměstnanců,
- identifikaci nových a nastupujících rizik a stanovení priorit výzkumu a vývoje v této oblasti,
- podpoře výzkumu účinných preventivních nástrojů a opatření,
- podpoře duševního zdraví na pracovišti, zejména prevenci stresu a násilí.

2. Nástroje k uplatňování a prosazování Národní politiky BOZP

2.1 Právní oblast

Základní právní rámec problematiky BOZP v České republice tvoří Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod, která upravuje právo na uspokojivé pracovní podmínky pro všechny zaměstnance, právní předpisy EU, ratifikované mezinárodní úmluvy, jimiž je ČR vázána, a vnitrostátní právní předpisy.

Vedle právních předpisů EU jsou mezinárodní standardy BOZP obsaženy v úmlouvách Mezinárodní organizace práce a dokumentech Světové zdravotnické organizace.

Přes rozdílnost přístupů k řešení otázek v oblasti BOZP mají dokumenty EU a mezinárodních organizací (MOP, SZO) společné prvky:

- obsahují požadavky na prvky národní politiky jednotlivých států v oblasti BOZP a nástroje řešení,
- vycházejí důsledně z odpovědnosti zaměstnavatelů za úroveň zabezpečení BOZP pro zlepšování zdraví pracovníků,
- zdůrazňují význam prevence, zejména primární prevence, tj. zjišťování nebezpečí a postupné odstraňování rizik přijímáním konkrétních opatření,
- zdůrazňují význam informování a školení pracovníků pro zvyšování úrovně jejich schopností ke zjišťování a odstraňování rizik,
- doporučují větší a aktivní účast pracovníků, resp. jejich zástupců a zaměstnavatelů na zlepšování pracovního prostředí se zaměřením na rozvoj služeb v BOZP,
- prosazují odpovídající zaškolení, výcvik a vzdělávání pracovníků,
- vyžadují posuzování zdravotního stavu pracovníků pro výkon konkrétní práce.

Národní právní úprava v oblasti BOZP je v souladu se základními zásadami a standardy obsaženými v úmlouvách Mezinárodní organizace práce, směrnicích Evropské unie a v dokumentech Světové zdravotnické organizace. Součástí právní úpravy BOZP je i zásada účelného rozdělení této problematiky do obecně závazných právních předpisů a technických norem. Systém odvolání se na normy (normové hodnoty) v právních předpisech se ukázal jako výhodný a účinný a je jedním z důležitějších prvků tzv. „nového přístupu“ Evropské unie k technické harmonizaci.

Platná právní úprava BOZP v ČR je obsažena ve více než 80 právních předpisech, a to především v

- zákoníku práce,
- zákoně o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci,
- zákoně o ochraně veřejného zdraví,
- zákoně o péči o zdraví lidu,
- zákoně o inspekci práce,
- zákoně o technických požadavcích na výrobky,
- zákoně o obecné bezpečnosti výrobků,
- zákoně o prevenci závažných havárií.

2.2 Ekonomické nástroje podpory BOZP

V souladu s prioritami strategie Společenství a k naplnění cílů Národní politiky BOZP je třeba zajistit odpovídající zdroje a prostředky pro ekonomické pobídky ke zlepšování úrovně BOZP, zejména na podnikové úrovni, dále prostředky na podporu aktivit a subjektů v oblasti prevence a rehabilitace. Existující ekonomické nástroje v ČR nedostatečně motivují zaměstnavatele ke zvyšování úrovně bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci.

Cílovým stavem je, aby nejen stát, např. prostřednictvím úrazového pojištění, ale i komerční pojišťovny nebo jiné organizace začaly využívat ekonomické nástroje a ekonomické pobídky v oblasti BOZP, které by ve svém důsledku více motivovaly zaměstnavatele ke zlepšování úrovně BOZP zaměřené zejména na malé a střední podniky.

Významným ekonomicky motivujícím nástrojem pro podporu BOZP, který v ČR dosud nebyl plnohodnotně zaveden, je systém úrazového pojištění zaměstnanců. Tento nástroj vedle významných motivačních opatření vůči zaměstnavatelům (bonus/malus) umožňuje vytvořit finanční zdroje pro národní aktivity v oblasti prevence BOZP i rehabilitace osob, u nichž došlo k poškození zdraví z práce. Je jedním z pilířů systému zajišťování BOZP, který má velký význam pro zkvalitnění preventivních aktivit v malých podnicích a mikropodnicích a pro jejich větší zapojení a spolupráci na zlepšování BOZP na pracovištích.

2.3 Institucionální nástroje k prosazování a vynucování dodržování pravidel

Prosazování a vynucování dodržování předpisů v oblasti BOZP je zajišťováno systémem inspekčních a kontrolních orgánů, který vychází z dlouholetých tradic. Jde především o tyto orgány:

- Státní úřad inspekce práce a oblastní inspektoráty práce (zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů),
- Orgány ochrany veřejného zdraví (zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů),
- Český báňský úřad a obvodní báňské úřady (zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů),
- Státní úřad pro jadernou bezpečnost (zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření, ve znění pozdějších předpisů),
- Orgány státního požárního dozoru (zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů).

Kontrolní činnosti se prolínají s působnostmi dalších dozorových orgánů, a to jak na úseku bezpečnosti a ochrany zdraví příslušníků bezpečnostních sborů a ozbrojených sil, tak bezpečnosti technických zařízení s vyšší mírou ohrožení života a zdraví a prevence průmyslových havárií. Kromě správních orgánů působí v oblasti BOZP odborové orgány, které mají právo vykonávat kontrolu nad stavem bezpečnosti a ochrany zdraví při práci u jednotlivých zaměstnavatelů podle § 322 zákoníku práce.

Jedním z prostředků podporujících rozvoj koordinace činností dozorových a kontrolních úřadů jsou vzájemné meziresortní dohody o spolupráci kontrolních úřadů a harmonizace metodických postupů implementujících Společné principy pro inspekci práce ve vztahu k bezpečnosti a ochraně zdraví na pracovišti (dokument Výboru Nejvyšších představitelů orgánů inspekce práce – SLIC).

2.4 Informační a osvětové nástroje

Přístup k informacím a konzultačním službám je zajišťován jak cestou evropské sítě informačních center pro oblast BOZP (tzv. Focal Points) a jejího národního rozhraní, národním oborovým portálem pro oblast BOZP s komplexními informačními službami, tak individuálními specializovanými informačními webovými stránkami jednotlivých resortů. Oborový portál BOZP slouží především pro podnikovou praxi. Umožňuje výměnu zkušeností odborníků v oblasti BOZP a je integrujícím informačním zdrojem z oblasti BOZP pro odbornou veřejnost a pro zaměstnavatele v malých a středních podnicích.

Evropská síť informačních center řízených Evropskou agenturou BOZP nabízí prostřednictvím národního rozhraní širokou paletu komunikačních nástrojů, jakými jsou například propagační materiály pro zaměstnance i pro zaměstnavatele (tištěné nebo on-line), dále organizuje společné evropské kampaně zaměřené na zvýšení úrovně BOZP a pořádá evropskou soutěž o nejlepší podnikové projekty v prevenci rizik. Součástí národních kampaní je vytváření prostoru pro aktivní účast zaměstnavatelů v soutěžích Správné praxe.

V rámci osvětových prostředků jsou pevně zakotveny také další ověřené aktivity, jako jsou „Podnik podporující zdraví“, „Bezpečný podnik“ a „Zlatý Permon“, zaměřené na systémové zajišťování bezpečného a zdraví neohrožujícího pracovního prostředí a pracovních podmínek, jakož i na podporu aktivit zaměstnavatelů ke zlepšování zdravotního stavu jejich zaměstnanců včetně docenění významu závodního stravování pro správnou životosprávu na pracovišti.

IV. ZÁKLADNÍ PRIORITY A CÍLE NÁRODNÍ POLITIKY BOZP

1. Prevence pracovních rizik

Priorita č. 1

Důsledným uplatňováním preventivních opatření v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci předcházet sociálním a ekonomickým ztrátám způsobeným poškozením zdraví z práce a škodami na majetku.

Základním předpokladem účinné prevence je maximální zainteresovanost všech subjektů v pracovním procesu. Určující je regulační a výkonná úloha státu, motivace a ekonomická stimulace zaměstnavatelů, osob samostatně výdělečně činných a zaměstnanců. Důležitým předpokladem je kvalita personálního zajištění v jednotlivých oblastech BOZP a potřebné finanční zdroje pro podporu preventivních opatření. Významným přínosem pro oblast prevence pracovních rizik je praktické uplatňování poznatků výzkumu a vývoje zejména v oblasti ergonomie, prevence stresu a násilí a nových technologií.

1.1 Vyhledávání, hodnocení a řízení pracovních rizik

Základním nástrojem prevence v oblasti BOZP je identifikace, hodnocení a důsledné systémové řízení existujících, nových rizik. K celkovému zlepšení prevence je především třeba motivovat zaměstnavatele, osoby samostatně výdělečně činné a zaměstnance, zejména cestou ekonomických pobídek. Prvořadá je integrace

problematiky BOZP do podnikového systému řízení, zejména v malých a středních podnicích, uplatnění úlohy zástupců zaměstnanců při řešení otázek BOZP na pracovišti, technická pomoc a zajištění přístupu všech subjektů k informacím, odbornému poradenství a vzdělávání.

Cíl 1.1

Zlepšovat úroveň prevence pracovních rizik jejich včasným a kvalitním vyhledáváním, hodnocením a řízením

- motivací zaměstnavatelů a zaměstnanců formou ekonomických pobídek, především uplatněním preventivních nástrojů v systému úrazového pojištění,
- poskytováním technické pomoci zejména malým a středním podnikům (dostupností technických norem, vydáváním manuálů BOZP a návodů správné praxe),
- zpřístupněním informací, odborného poradenství a vzdělávání zaměstnavatelům, zaměstnancům a ostatním subjektům v oblasti BOZP.

1.2 Pracovnílékařské služby

Pracovnílékařské služby (nyní závodní preventivní péče) se zabývají vlivem práce, pracovního prostředí a pracovních podmínek na zdraví pracovníků. Jsou zaměřeny i na prevenci, diagnostiku, léčbu a posudkové aspekty nemocí způsobených nebo zhoršovaných prací a na dohled nad dodržováním zdravotně přijatelných pracovních podmínek. Pracovní lékař je specialistou v oblasti BOZP, jehož odborná způsobilost vychází ze znalosti jak klinické medicíny, tak hodnocení rizik vyplývajících z práce. Posuzuje zdravotní způsobilost k práci, podílí se na hodnocení rizik, zajišťování ochranných preventivních služeb a na konzultaci a poradenství.

Požadavek zavést dohled nad zdravím pracovníků odpovídající zdravotním a bezpečnostním rizikům stanoví směrnice Rady 89/391/EHS o zavádění opatření ke zlepšení bezpečnosti a ochrany zaměstnanců při práci. Rozsah pracovnílékařských služeb je stanoven zejména mezinárodní úmluvou ILO č. 161, jež byla Českou republikou ratifikována a vydána formou vyhlášky MZV č. 145/1988 Sb.

Pracovnílékařská služba přispívá rovněž k udržení, případně zlepšení zdravotní způsobilosti zaměstnance k práci vzhledem k důrazu na uplatnění principů podpory zdraví. Plnění uvedených cílů podporuje stabilizaci zdravotního stavu zaměstnanců a tím i snížení nákladů potřebných k léčení mnohdy zbytečně vzniklých škod na zdraví souvisejících s prací. Pokrytí pracovní populace pracovnílékařskými službami v rámci celé ČR nyní dosahuje jen 30 - 40% podílu všech zaměstnanců. Úzkým místem je rozsah a kvalita poskytované služby.

Cíl 1.2

Zabezpečit kvalitní poskytování pracovnílékařských služeb. K zajištění tohoto cíle

- urychleně dokončit a implementovat právní předpisy, které tyto služby definují, zlepšit pokrytí pracovnílékařskými službami,
- zajistit dostatečný počet odborně kvalifikovaných poskytovatelů a zavést kontrolu kvality poskytované služby,

- vyřešit systém hrazení pracovnělékařské služby zaměstnavateli s cílem odstranit model krytí této služby z veřejného zdravotního pojištění,
- vyřešit úhradu poskytování preventivních lékařských služeb u žáků a studentů při přípravě na povolání.

1.3 Multidisciplinární služby v prevenci rizik

Cílem multidisciplinárních služeb v prevenci rizik je zajistit služby pokrývající celou šíři preventivních odborných činností, a to jak odborně způsobilých osob pro prevenci rizik a pracovních lékařů, tak i dalších specializovaných odborníků např. ergonomů.

Rozvojem poznání vlivu pracovního prostředí, pracovních podmínek a zejména nových technologií na bezpečnost a zdraví zaměstnanců při práci jsou odhalovány nové oblasti specifických rizik.

Cíl 1.3

Zajistit poskytování kvalitních multidisciplinárních služeb v prevenci pracovních rizik cestou

- stanovování národních kvalifikačních standardů pro jednotlivé odbornosti,
- průběžné kontroly úrovně a kvality akreditací a certifikací v oblasti BOZP,
- zavedení systému a kontroly kvality poskytovaných služeb.

2. Ochrana specifických skupin osob

Priorita č. 2

Věnovat zvýšenou pozornost specifickým skupinám osob, které jsou vystaveny rizikům spojeným s výkonem povolání a přípravou na něj, mladistvým, osobám se zdravotním postižením, zaměstnancům vyšších věkových kategorií, agenturním zaměstnancům a zahraničním pracovníkům.

2.1 Rizikové práce

V současné době vykonává rizikové práce ve smyslu § 39 odstavce 1 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví v platném znění více než 439 000 osob z toho asi 30 % připadá na ženy. Vysoce rizikové práce zařazené podle kategorizace prací do čtvrté kategorie vykonává cca 21 000 osob nejčastěji v důsledku expozice fibrogennímu prachu a/nebo vibracím. Příčinou rizika v ostatních kategoriích, kterému jsou pracovníci vystaveni, je především expozice nadměrnému hluku (téměř 262 000 pracovníků), nadměrná zátěž pohybového ústrojí (cca 70 000 pracovníků), prachu (70 000 pracovníků) a vibracím (více než 7 000 pracovníků).

Závažnost zařazení práce mezi práce rizikové měřená jejími zdravotními dopady však nekoresponduje s výskytem hlášených nemocí z povolání, což je dáno zejména povahou relevantního faktoru, ale také úrovní ochrany zdraví exponovaných osob a možností, jak je lze uplatnit v praxi. Příkladem je diskrepance mezi velkým počtem osob exponovaných hluku a doslova nepatrným počtem poškození sluchu hlukem hlášených jako nemoc z povolání, což je dáno zřejmě poměrně vysokou účinností preventivních a ochranných opatření včetně lékařské kontroly pracovníků. Naproti tomu přináší stále problémy nadměrná zátěž zejména malých svalových skupin horních končetin, která uniká často pozornosti zaměstnavatelů i lékařů pracovně lékařské služby.

Cíl 2.1

Omezovat rizikové práce a počty pracovníků, kteří je vykonávají.

Tento cíl vyplývá z povinnosti stanovené zaměstnavateli zákonem sledovat a hodnotit rozhodující faktory a zdravotní rizika při práci a uplatňovat opatření k odstranění nebo minimalizaci rizika a vytváření předpokladů pro převod prací dosud zařazených mezi práce rizikové do kategorií nižších.

Cílem je přednostně zaměřit kontrolu na rizikové práce, které jsou nejčastější příčinou nemocí z povolání.

2.2 Děti, žáci, studenti a mladiství zaměstnanci

Pro zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních při teoretickém a praktickém vyučování je třeba dokončit zpracování právních úprav, která stanoví bližší podmínky ochrany veřejného zájmu v této oblasti, a provádět cílenou prevenci u těchto specifických skupin osob opírající se o důsledné dodržování právních předpisů a kontroly plnění všech úkolů pro předcházení všech nebezpečných událostí.

V zájmu ochrany zdraví nové pracovní generace je nutné provádět, a to již při rozhodování o výběru budoucího povolání, odborné lékařské posouzení zdravotního stavu žáků a studentů připravujících se na povolání s ohledem na možná pracovní rizika budoucího povolání.

Při praktické přípravě žáků a studentů na výkon budoucího povolání je třeba zajistit důsledné dodržování právních předpisů v oblasti BOZP a průběžné sledování zdravotního stavu žáků a studentů, včetně kontroly plnění všech preventivních opatření v oblasti ochrany zdraví při práci.

K zajištění komplexní péče o zdraví žáků, studentů a mladistvých zaměstnanců je nezbytná úzká spolupráce všech zúčastněných subjektů (rodiny, školských zařízení, zaměstnavatelů a lékařů znalých nejen klinické medicíny, ale i konkrétních pracovních podmínek na daných pracovištích a nároků, které na zaměstnance klade práce, kterou by měl po skončení výuky žák nebo student vykonávat, včetně znalosti zdravotního stavu žáka).

Cíl 2.2

Zabezpečit preventivní lékařskou službu pro žáky a studenty připravující se v praktické výuce na povolání a zajistit bezpečnost a ochranu zdraví při teoretické a praktické výuce, jakož i mladistvých zaměstnanců při práci. K tomuto účelu se zaměří na

- vypracování právní úpravy pro preventivní lékařskou službu pro žáky a studenty při praktické přípravě na budoucí povolání,
- stanovení bližších povinností škol a školských zařízení v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví do znění právních předpisů,
- sjednocování požadavků na evidenci a dokumentaci úrazů dětí, žáků a studentů, jejich ohlašování a předkládání záznamů o úrazu bez ohledu na druh školy a školského zařízení.

2.3 Zaměstnanci vyšších věkových kategorií

V souvislosti s demografickým vývojem, souvisejícím prodlužováním produktivního věku a pozdějším odchodem zaměstnanců do důchodu je nutné věnovat zvýšenou péči zajištění optimálních pracovních podmínek pro zaměstnance vyšších věkových kategorií. Při stanovení pracovních podmínek a řešení pracovního místa je třeba uplatňovat základní ergonomické přístupy a umožnit tak bezpečný a kvalitní výkon práce těchto zaměstnanců.

Cíl 2.3

V rámci rozvoje lidských zdrojů je nutné realizovat opatření k prodloužení pracovního života a k podpoře zaměstnanosti osob vyšších věkových kategorií, zejména

- preventivní ochranou zdraví zaměstnanců při práci po celou dobu aktivního pracovního života,
- uplatňováním důležitých ergonomických zásad při navrhování pracovišť, organizace práce a přizpůsobování pracovišť individuálním potřebám starších zaměstnanců,
- motivací zaměstnavatelů k vytváření vhodných pracovních míst a pracovních podmínek pro zaměstnávání osob vyšších věkových kategorií,
- vytvářením podmínek (např. podpora vzniku agentur poskytujících odborníky podnikové sféře jako poradce) pro efektivní uplatňování vysokých odborných znalostí a dlouholetých zkušeností osob vyšších věkových kategorií v průmyslu a ve službách.

2.4 Osoby se zdravotním postižením

V souladu s národním plánem podpory a integrace občanů se zdravotním postižením realizovat opatření na vytvoření optimálních podmínek pro začleňování osob se zdravotním postižením do pracovního procesu jak v oblasti poradenství, rekvalifikace, vytváření společensky účelných pracovních míst a podporou chráněných dílen, tak zejména účelným ergonomickým řešením pracovních míst pro osoby s různými typy zdravotního postižení. K naplnění tohoto záměru je zejména třeba výrazně motivovat zaměstnavatele i zaměstnance.

Cíl 2.4

Motivovat zaměstnavatele k vytváření pracovních míst, vhodných pracovních podmínek a uspořádání pracoviště pro začlenění osob se zdravotním postižením a jejich rovnocenné uplatnění na trhu práce

- ekonomickými pobídkami v rámci platné právní úpravy a
- možnostmi financování, které nabízí Evropský sociální fond v této oblasti.

2.5 Agenturní zaměstnanci a zahraniční pracovníci

Agenturní zaměstnávání jakož i zaměstnávání zahraničních pracovníků nabývá v České republice stále více na významu. Z hlediska principu dočasného zaměstnávání je často podceňována problematika odborné přípravy na práci a odpovídající zdravotní způsobilosti vzhledem k rizikům vykonávané práce. U těchto specifických skupin pracovníků byla vysledována statisticky dvojnásobná četnost pracovních úrazů v prvních měsících zahájení práce oproti ostatním zaměstnancům. Problémovým

místem zůstává i rovnocenné zajištění pracovních podmínek agenturních zaměstnanců ve srovnání s kmenovými zaměstnanci uživatele.

Cíl 2.5

Pro výkon bezpečné a zdraví neohrožující práce agenturních a zahraničních zaměstnanců

- zajistit odpovídající posuzování zdravotní způsobilosti s ohledem na rizika vykonávané práce a zdravotní a pracovní anamnézu,
- zabezpečit seznámení těchto osob s právními a ostatními předpisy BOZP a s riziky spojenými s činnostmi, které vykonávají,
- poskytovat veškeré informace důležité z hlediska BOZP v jazyce, který je pro tyto osoby srozumitelný.

3. Zmírnění případně odstranění důsledků poškození zdraví z práce

Priorita č. 3

Zajistit cestou ucelené rehabilitace včasné začlenění osob po pracovním úrazu a nemoci z povolání zpět do pracovního a společenského života.

Ke snížení sociálních a ekonomických důsledků poškození zdraví z práce je třeba zajistit cílenou, včasnou a ucelenou rehabilitaci postižených osob v oblasti léčebné, sociální i pracovní.

K naplnění tohoto cíle je nutné naplňovat zejména opatření vyplývající ze zákona o zaměstnanosti a zákona o sociálních službách a urychleně připravit novou právní úpravu rehabilitace osob se zdravotním postižením a uplatňovat nástroje poudrazové rehabilitace v systému úrazového pojištění zaměstnanců obdobně, jako je tomu v ostatních vyspělých zemích a jak to ve svých prioritách deklaruje strategie Společenství pro BOZP.

Cíl 3

Věnovat zvýšenou pozornost rehabilitaci osob po pracovním úrazu a nemoci z povolání

- zabezpečit těmto osobám včas potřebné poradenství s motivačním efektem ke zpětnému začlenění do pracovního procesu,
- ke zmírnění důsledků zdravotního poškození způsobeného pracovním úrazem a nemocí z povolání využívat prostředků cílené sociální a ekonomické podpory postiženým osobám a jejich rodinám,
- využít systému úrazového pojištění zaměstnanců k celkovému zkvalitnění poudrazové rehabilitace a průběžnému zajišťování potřebných finančních zdrojů pro tuto oblast.

4. Výchova a vzdělávání pro oblast BOZP

Priorita č. 4

Začlenit bezpečnost a ochranu zdraví při práci do výchovných a vzdělávacích programů, zkvalitnit úroveň vzdělávání v oblasti BOZP při přípravě na budoucí povolání, vzdělávání na podnikové úrovni a vzdělávání odborníků.

Vedle zavádění poznatků a závěrů výzkumu do systému a politiky BOZP je důležité souběžně vypracovávat a ověřovat věcný obsah systému výchovy a vzdělávání v BOZP - zpracovávat metodiky k začlenění výchovy a vzdělávání BOZP do systému celoživotního vzdělávání, navrhnout vhodné nástroje a prostředky pro podporu výchovy a výuky prevence rizik a BOZP na všech stupních vzdělávacího a výchovného systému. Výchova a vzdělávání k BOZP je nástrojem na systematické utváření a rozvíjení odborných vědomostí, schopností a zručností, a také na vytvoření žádoucích postojů a chování zaměstnavatelů, zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných k úlohám v oblasti BOZP včetně pracovního prostředí a bezpečnosti technických zařízení, a k optimalizaci pracovních podmínek.

4.1 Výchova a vzdělávání dětí, žáků a studentů

Důležitou úlohu ve vzdělávání k BOZP má základní školství, neboť návyky, jak předcházet rizikům, se získávají již v dětském věku. Součástí základního vzdělání je získání povědomí o důležitosti ochrany zdraví a principech prevence před úrazy.

Cíl 4.1

Zařadit do výuky dětí, žáků a studentů na školách a školských zařízeních základy BOZP způsobem a formami odpovídajícími věku a zaměření školy, s využitím již existujících výsledků výzkumu.

4.2 Vzdělávání v oblasti BOZP - zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných

Cílem vzdělávání zaměstnanců v otázkách BOZP, které ukládá zákoník práce zaměstnavateli, je získávání informací o rizicích na pracovištích a opatřeních, které je eliminují nebo snižují na přijatelnou úroveň, a osvojení si správných návyků k zajištění bezpečné a život neohrožující práce. Specifickou oblastí je vzdělávání v oblasti BOZP osob samostatně výdělečně činných. Tato problematika je jimi často podceňována. Projevuje se v jejich nedostatečných znalostech vyhodnocování rizik, jejichž důsledkem je vyšší četnost závažných pracovních úrazů u činností s vyšší mírou ohrožení života a zdraví.

Cíl 4.2

V rámci povinností stanovených v oblasti školení BOZP se zaměřit především na

- obsahovou kvalitu vzdělávání s důrazem na pracovní rizika a jejich prevenci v konkrétních podmínkách,
- zvýšení úrovně znalostí v oblasti BOZP u osob samostatně výdělečně činných.

4.3 Vzdělávání specialistů BOZP

Kvalitní vykonávání činností odborně způsobilých osob pro prevenci rizik včetně multidisciplinárních služeb vyžaduje celoživotní vzdělávání v příslušném oboru činnosti.

Cíl 4.3

Zabezpečovat kvalitní úroveň vzdělávání odborníků pro praxi

- pokračovat ve stanovování základních požadavků na odborné znalosti a dovednosti specialistů pro BOZP, včetně pracovnělékařských služeb,
- podporovat spolupráci zaměstnavatelů, odborů a odborníků pro BOZP s cílem zpracovat kvalifikační a hodnotící standardy formulující požadavky na obsah a způsoby vzdělávání začátečníků,
- položit základy pro celoživotní vzdělávání v oboru BOZP a pracovnělékařských služeb.

5. Výzkum a vývoj

Priorita č. 5

Výzkum v oblasti BOZP zaměřit na prevenci existujících, nových a potenciálních rizik, zavádět výsledky výzkumu a vývoje do praxe a zajistit potřebné zdroje financování pro tuto oblast.

V souladu se strategií Společenství je třeba se věnovat výzkumu a vývoji zejména v oblasti prevence psychosociálních rizik, muskuloskeletálních onemocnění, výskytu nebezpečných chemických látek, včetně látek ovlivňujících negativně reprodukci, rizik spojených s nanotechnologiemi, zaměřit se na nové formy organizace práce, nedostatky při řízení BOZP na podnikové úrovni, na problematiku zpětného začleňování osob po úrazu a nemoci na trh práce a aspekty rovnosti žen a mužů. Zvláštní pozornost je třeba zaměřit na řešení problematiky sociálních a demografických změn (stárnutí společnosti a prodlužování aktivního věku).

K naplnění strategie Společenství v této oblasti schválila Rada vlády pro BOZP v prosinci 2007 Priority výzkumu a vývoje BOZP ve střednědobém výhledu (2008 – 2010), k jejichž naplňování a uplatňování v praxi je nutné vytvořit potřebné finanční zdroje.

Cíl 5

Zabezpečit výzkum a vývoj v oblasti BOZP v souladu se změnami na trhu práce, výskytem existujících, nových a potencionálních rizik a demografickým vývojem a

- vytvářet odpovídající podmínky pro realizaci Priorit výzkumu a vývoje BOZP ve střednědobém výhledu v období 2008 – 2010, včetně aplikace jejich výsledků do praxe,
- usilovat o potřebné finanční zdroje z prostředků Evropského sociálního fondu a ostatních fondů Společenství,
- využít možnosti financování výzkumu a vývoje ze systému úrazového pojištění zaměstnanců,

- vytvářet transparentní prostředí s větším zapojením podnikatelské sféry při zadávání a spoluúčasti na financování projektů jakož i na zavádění úspěšných výsledků výzkumu v praxi.

6. Informace a poradenství

Priorita č. 6

Zajistit snadný přístup ke kvalitním odborným informacím a poradenství všem subjektům zainteresovaným v oblasti BOZP.

6.1 Komplexní informační služby

Podporovat informační systém v celém rozsahu BOZP, zahrnující informace z oblasti bezpečnosti práce, ochrany zdraví, prevence závažných havárií, požární ochrany a ochrany životního prostředí, přístupný všem zainteresovaným subjektům a umožňující efektivní využívání informací pro zlepšení stavu BOZP a životního prostředí, se zvláštním zaměřením na jednotlivé cílové skupiny.

Cíl 6.1

Zpřístupňovat způsobem umožňujícím dálkový přístup komplexní informační služby zahrnující

- aktuální právní a odborně technické informace z oblasti BOZP,
- informace o komunitárních a národních strategiích BOZP,
- anotace výsledků výzkumu a vývoje, nových publikací v oblasti BOZP,
- informace o vzdělávacích a školicích projektech a programech z oblasti BOZP.

6.2 Poskytování informací a poradenství pro malé a střední podnikatele

Účelné využívání nástrojů na šíření informací zejména mezi zaměstnavateli a zaměstnanci slouží ke zvýšení povědomí a informovanosti o BOZP a vytváření a udržování pozitivních postojů k BOZP. Přispívá ke zvyšování právní odpovědnosti zaměstnavatelů, osob samostatně výdělečně činných i zaměstnanců. Informačními a poradenskými aktivitami se rozšiřují poznatky o návodech správné praxe v oblasti BOZP a o postupech vedoucích k optimalizaci pracovních podmínek a bezpečnému zdraví neohrožujícímu výkonu pracovních činností.

Cíl 6.2

V rámci poskytování informačních služeb se specificky zaměřovat na malé a střední podniky a osoby samostatně výdělečně činné a vytvářet pro ně znalostní základnu k prevenci rizik zahrnující

- metodologii hodnocení rizik vybraných oborů ekonomických činností,
- návody správné praxe, osvětové materiály a poradenství,
- zadání a informace o projektech zdrojového financování EU.

7. Osvěta a propagace

Priorita č. 7

Rozvíjet a podporovat systém osvěty a propagace ke zlepšení obecného povědomí a celkové úrovně bezpečnosti a ochrany zdraví při práci na všech úrovních

Významným prostředkem k dosažení pozitivních změn v oblasti prevence jsou nástroje osvěty a propagace reprezentované cílenými evropskými a národními informačními kampaněmi. Jejich cílem je výměna zkušeností o specifických oblastech pracovních rizik, jakož i o návodech správné praxe, jak optimálně rizika vyhledávat a eliminovat nebo snižovat jejich vliv na zdraví a bezpečnost zaměstnanců.

Cíl 7.1

Vést celostátní i regionální kampaně k prevenci pracovních úrazů, nemocí z povolání a nemocí souvisejících s prací, zejména s ohledem na prevenci nových rizik a zlepšování pracovních podmínek, ke zvyšování povědomí o možných rizicích a k prosazování podmínek vytvářejících pracovní pohodu zaměstnanců, mužů i žen, popřípadě starších pracovníků.

Z hlediska osvětové činnosti jsou využívány tradiční programy inicializující zavádění systémů řízení BOZP a řízení péče o zdraví zaměstnanců v podnicích. Jsou to především preventivní programy, k jejichž úspěšné realizaci přispívají orgány inspekce práce, orgány ochrany veřejného zdraví a orgány vrchního báňského dozoru.

Cíl 7.2

Podporovat zavádění systémů řízení BOZP v podnicích i s využitím stávajících osvědčených přístupů a metod k zavádění systémů řízení BOZP, např. programu „Bezpečný podnik“, „Podnik podporující zdraví“, „Zlatý Permon“, které jsou svými požadavky zaměřené především na prevenci a podporovat užší vazbu na programy posilující společenskou odpovědnost podniků.

8. Činnost kontrolních orgánů státní správy

Priorita č. 8

Posílit a racionalizovat činnost kontrolních a státních dozorových orgánů prostřednictvím kvalifikovaných odborníků, integrací přístupů a zjednodušením postupů ve všech oblastech souvisejících s ochranou zaměstnanců při práci.

8.1. Součinnost kontrolních úřadů

Základním cílem kontrolní činnosti na úseku BOZP je zavádění, prosazování a vynucování plnění povinností k vytváření pracovního prostředí, které zajistí bezpečnou a zdraví neohrožující práci pro všechny zúčastněné, rovné příležitosti

a omezí různé formy diskriminace zaměstnanců a jejich zástupců. Mají-li tyto kontrolní orgány aktivně působit na změnu kultury podnikání, kulturu práce, tak vedle preventivní kontrolní činnosti musí být nedílnou součástí její činnosti, také činnost informační, poradenská a současně činnost zaměřená na ovlivňování postojů zaměstnavatelů, zaměstnanců a jejich zástupců k plnění svých povinností.

Základem kontrolní činnosti kontrolních a dozorových orgánů jsou plánované, celoplošné preventivní kontroly, připravené na základě rozborů a analýz objektivních informací nebo k prosazení nových předpisů k zajištění BOZP do praxe. Tyto plánované preventivní kontroly plošně ovlivňují chování kontrolovaných subjektů a podávají objektivnější obraz o stavu a vývoji úrovně BOZP v daném oboru ekonomické činnosti nebo o stavu prevence rizik při výkonu pracovních činností.

Cíl 8.1

Pro nové směřování Národní politiky BOZP v této oblasti prosazovat vyšší součinnost kontrolních činností správních úřadů působících v oblasti BOZP, jejich vzájemnou provázanost v programech kontrolních akcí a tím i zefektivnění jejich činnosti, jakož i zaměření na soustavné vzdělávání odborných pracovníků kontrolních a dozorových orgánů a na výměnu zkušeností, včetně mezinárodní.

8.2 Orgány inspekce práce

Významnou prioritou kontrolní činnosti je spolupůsobit svou preventivní a kontrolní činností na snižování počtu pracovních úrazů, zejména závažných. Účinnou cestou, jak snižovat náklady k nápravě následků nehod, je především prevence. Tento postup upřednostňuje provádění proaktivní (preventivní) inspekční činnosti oproti retroaktivní. S ohledem na kvantitu a strukturu kontrolovaných osob vyžaduje její vyšší pokrytí racionalizaci a zefektivnění kontrolní činnosti.

Cíl 8.2

Spolupodílet se cestou účinnější a efektivnější kontrolní činnosti na snižování počtu pracovních úrazů.

8.3. Orgány ochrany zdraví při práci

Jednou z priorit strategie Společenství pro BOZP, která se promítá i do národních priorit orgánů ochrany veřejného zdraví v oblasti ochrany zdraví při práci, je snížení počtu nemocí z povolání. V posledním období se v České republice snižuje výskyt průmyslových otrav, pneumokoniózy, naopak významnou skupinou profesionálních poškození zdraví se stávají onemocnění z fyzického přetěžování, z práce ve vnucené poloze, z opakovaných jednostranných pohybů či z opakovaného dlouhodobého zatěžování drobných svalových skupin a onemocnění alergická.

Cíl 8.3

Svou kontrolní činností spolupůsobit na prevenci poškozování zdraví pracovníků vlivem práce, ovlivňovat zlepšení jejich zdravotního stavu, podporovat zdravý životní styl, zlepšování, případně udržení zdravotní způsobilosti k práci a dlouhodobé udržení pracovní schopnosti.

9. Spolupráce orgánů, institucí, sociálních partnerů a odborné veřejnosti

Priorita č. 9

Uplatňovat spolupráci mezi příslušnými orgány státní správy a samosprávy, sociálními partnery a odbornými institucemi jako jeden ze základních pilířů prevence a naplňování právních předpisů v oblasti BOZP.

Tato spolupráce musí probíhat v souladu se zněním mezinárodních a vnitrostátních předpisů, a to na všech úrovních – podnikové, regionální a národní, zejména formou vedení sociálního dialogu, účastí sociálních partnerů na řešení otázek v oblasti BOZP a projednáváním připravovaných věcných záměrů a návrhů právních předpisů. Zároveň je nutné podporovat důležitou bipartitní spolupráci na podnikové úrovni při vytváření vnitropodnikových směrnic, plnění úkolů v oblasti prevence rizik, kontrolní činnosti zaměstnavatele a při kolektivním vyjednávání.

9.1 Spolupráce na národní úrovni

Tato spolupráce je zejména realizována v poradním orgánu vlády ČR - Radě vlády pro BOZP a v jejích jednotlivých Stálých výborech a pracovních skupinách a prostřednictvím dialogu vedeného v poradním orgánu tripartity - Pracovním týmu pro BOZP při Radě hospodářské a sociální dohody.

Cíl 9.1

Vést spolupráci státu, sociálních partnerů a odborných institucí působících v oblasti BOZP na národní úrovni zejména v následujících oblastech:

- při tvorbě a projednávání návrhů právních předpisů k zajištění BOZP a jiných důležitých vnitrostátních dokumentů, zejména Národní politiky BOZP a jejího národního akčního programu na příslušné kalendářní období,
- při projednávání plánů kontrolní činnosti kontrolních a dozorových orgánů v oblasti BOZP, hodnocení jejich účinnosti a kvality,
- při přípravě a samotné realizaci národních kampaní a při efektivním prosazování a vynucování předpisů a preventivních opatření v praxi,
- při stanovení priorit výzkumu v oblasti BOZP, budování preventivních a ochranných služeb, při výchově a vzdělávání a při vytváření národního informačního systému,
- při hledání účinných metod a ukazatelů na určení nákladů a přínosů v oblasti BOZP a vzniku systému úrazového pojištění zaměstnanců, který by motivoval zaměstnavatele a jejich zaměstnance k větší aktivitě v oblasti prevence rizik.

9.2 Spolupráce na regionální úrovni

Významnou součástí spolupráce orgánů státní správy, sociálních partnerů a odborných institucí působících v oblasti BOZP je vedení dialogu na regionální úrovni s cílem dosáhnout široké regionální podpory dotčených subjektů při realizaci Národní politiky BOZP a jejích strategických záměrů. Základním cílem této spolupráce musí být podpora zvyšování kultury podnikání a kultury prevence v regionu zahrnující omezování negativních jevů a snižování jejich dopadů na

ekonomický a sociální rozvoj v daném regionu, zejména pokud jde o pracovní úrazy a nemoci z povolání.

Cíl 9.2

Realizovat spolupráci na regionální úrovni ustavením regionálních tripartitních výborů BOZP s rovnoměrným zastoupením územních orgánů státní a veřejné správy a reprezentativních zástupců zaměstnanců a zaměstnavatelů, přičemž by mělo být respektováno zastoupení nejdůležitějších ekonomických oborů činností v regionu. Spolupráci vést zejména v následujících oblastech:

- při tvorbě, prosazování a vyhodnocování celostátní politiky v oblasti BOZP a její provázání s podmínkami, potřebami a specifiky regionů,
- při vyhodnocování stanovených ukazatelů stavu BOZP a přijímání opatření zaměřených na jejich zlepšení,
- při projednávání plánů kontrolní činnosti kontrolních a dozorových orgánů v oblasti BOZP působících v daném regionu, hodnocení jejich účinnosti a kvality,
- při přípravě a samotné realizaci regionálních informačních kampaní šířících úspěšné příklady správné praxe a při efektivním prosazování a vynucování předpisů a preventivních opatření v praxi,
- při využívání možných finančních prostředků z fondů EU a fondů prevence ze systému úrazového pojištění zaměstnanců jak na zvyšování úrovně pracovního prostředí a vzdělávání, tak i na zefektivnění činnosti územních kontrolních orgánů při koordinaci, plánování a vyhodnocování jejich regionálních programů práce, jejich náplně a tématického zaměření,
- při vyhodnocování aktivit nestátních subjektů zaměřených na oblast BOZP využívajících příspěvků a podpory státu a regionu.

9.3 Spolupráce na podnikové úrovni

Základním prvkem pro uplatňování právních předpisů vycházejících z rámcové směrnice Rady 89/391/EHS v praxi, jakož i pro celý systém prevence a vyhledávání pracovních rizik je spolupráce zaměstnavatele a zaměstnanců popřípadě jejich zástupců v rámci podniku, na pracovišti. Významnou úlohu zde sehrává právo účasti zaměstnanců a jejich zástupců na řešení otázek BOZP a odpovídající povinnosti zaměstnavatele vyplývající z práva zaměstnanců a jejich zástupců na informace a projednání, zakotvené v zákoníku práce. Na podnikové úrovni je zároveň potřebné podporovat spolupráci mezi velkými podniky, které jsou nositeli kultury BOZP, a jejich subdodavateli, zejména malými a středními podniky.

Cíl 9.3

Uplatňovat formu účinné spolupráce zaměstnavatelů, zaměstnanců a jejich zástupců na podnikové úrovni

- v procesu prevence rizik více využívat názoru zaměstnanců a jejich zástupců,
- do kolektivních smluv zakomponovat oblast BOZP s cílem zlepšování pracovních podmínek a pracovního prostředí,
- pro uplatňování právních a ostatních předpisů k zajištění BOZP v praxi u zaměstnanců více využívat jednání jejich zástupců, kteří by měli být příkladem správného postupu,

- při výkonu kontroly ze strany orgánů inspekce práce vést dialog se zaměstnanci a jejich zástupci na téma uplatňování předpisů a pokynů k zajištění BOZP v praxi.

10. Zahraniční a mezinárodní spolupráce

Priorita č. 10

Aktivně spolupracovat s institucemi Evropské unie, členských zemí EU, Mezinárodní organizace práce a Světové zdravotnické organizace v oblasti BOZP

Aktivity národního systému BOZP musí navazovat na práce, které probíhají jak v rámci Evropské unie, tak v mezinárodních organizacích, zejména ve Světové zdravotnické organizaci a Mezinárodní organizaci práce.

Bude nezbytné prohlubovat spolupráci na národní i mezinárodní úrovni v rámci opatření doporučených Evropskou komisí a co nejlépe využívat zdrojů poskytovaných Evropskou unií v oblasti BOZP. Bude rozvíjena spolupráce s Evropskou agenturou pro BOZP v Bilbao, Nadací pro zlepšování životních a pracovních podmínek v Dublinu a v rámci Evropské sítě pro podporu zdraví na pracovišti.

Cíl 10

Podporovat spolupráci a využití osvědčených modelů a přístupů k řešení BOZP v ostatních státech EU a věnovat potřebnou pozornost

- nově přijímaným dokumentům mezinárodních organizací, jichž je Česká republika členem, a vytvořit personální a ekonomické podmínky pro zajištění účasti odborníků v těchto mezinárodních organizacích a na důležitých mezinárodních setkáních, projektech a aktivitách,
- aktivitám Evropské agentury pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci v Bilbao a podporovat její evropskou síť informačních center,
- spolupráci v oblasti harmonizace statistik a výměny informací v oblasti BOZP a aktivně se zapojovat do činnosti Výboru nejvyšších představitelů inspekce práce (SLIC).

V. FINANCOVÁNÍ SYSTÉMU BOZP

Národní systém BOZP, který zahrnuje v souhrnném měřítku institucionální a věcné zajištění celé oblasti BOZP v České republice, je financován významnou měrou z prostředků státního rozpočtu. Vzhledem k naplnění výzvy nové strategie Společenství pro BOZP, představující významné snížení počtu pracovních úrazů, je pro jejich realizaci potřeba zajistit další finanční prostředky na preventivní činnost. Oproti nynějšímu zdrojovému financování je proto potřebné vytvořit podmínky pro zavedení ekonomicky motivujícího nástroje a zdroje pro prevenci pracovních rizik opírajícího se o finanční prostředky ze systému úrazového pojištění zaměstnanců.

Vedle vlastních soukromých zdrojů malých a středních podniků je neméně důležitým zdrojem prostředků podporujících preventivní aktivity v oblasti BOZP evropské programové financování.

VI. MONITORING PROVÁDĚNÍ NÁRODNÍ POLITIKY BOZP A JEJÍ AKTUALIZACE

Strategické cíle a priority Národní politiky BOZP budou rozpracovány cestou národního akčního programu BOZP do konkrétních adresných a termínovaných úkolů. Národní akční programy připravené Ministerstvem práce a sociálních věcí ve spolupráci s dalšími ministerstvy a ústředními správními úřady, jakož i sociálními partnery zastoupenými v Radě vlády pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci, schvaluje Rada vlády pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci. Implementace cílů Národní politiky BOZP a plnění jejích priorit cestou krátkodobých národních programů bude sledována a vyhodnocována jednou ročně Radou vlády pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci. Navrhuje se, aby zpráva o plnění Národní politiky BOZP byla součástí Výroční zprávy o činnosti rady bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, předkládané do vlády každý rok.

Pokud další rozvoj národního systému BOZP nebo dosažení shody s novými národními nebo evropskými strategiemi EU vyvolá potřebu aktualizace národního akčního programu BOZP, lze jeho dílčí změny, které byly projednány v Radě vlády pro BOZP, provést cestou vydání doplňujících priorit a cílů schválených ministrem práce a sociálních věcí, který je předsedou Rady vlády pro bezpečnost a ochrany zdraví při práci.

ZÁVĚR

Další ekonomický vývoj je v rozhodující míře závislý na ekonomickém potenciálu, jehož významnou součástí tvoří kvalifikovaná pracovní síla. Jednou z priorit státu se proto stává jak oblast vzdělávání a zvyšování kvalifikace, tak i problematika bezpečného pracovního prostředí a zdraví neohrožujících pracovních podmínek. Přitom je sledován cíl zachovat maximální kapacitu pracovní síly a vytvořit motivační nástroj k její vyšší výkonnosti. Předložený materiál je třeba chápat jako otevřený dokument, který vychází z cílů a analýzy současného stavu, z minimálních standardů obsažených v právu Evropského společenství a z dokumentů dalších mezinárodních organizací (Mezinárodní organizace práce a Světové zdravotnické organizace) a který bude v souvislosti s jeho pravidelným vyhodnocováním doplňován a upravován. Na schválenou Národní politiku BOZP bude navazovat Národní akční program obsahující konkrétní, adresné a termínované úkoly.